

bioKennis bericht

Zuivel en Rundvlees

november 2011

26

Bedrijfsnetwerk op weg naar minder antibiotica

Steeds meer (biologische) melkveehouders ontdekken dat hun bedrijfsvoering toe kan met minder antibiotica. Geïnteresseerde veehouders hebben de afgelopen jaren veel van elkaar geleerd binnen het 'Bedrijfsnetwerk Antibioticavrije Bedrijfsvoering'. Als alternatief voor antibiotica zijn meestal meerdere strategieën en oplossingen mogelijk. Het is de kunst om een strategie te kiezen die past bij de veehouder, het bedrijf, de veestapel en de individuele koe. In dit bioKennisbericht meer informatie uit het bedrijfsnetwerk.

Waarom antibioticavrij?

In de biologische sector produceren sommige melkveehouders al melk zonder daarbij antibiotica te gebruiken. Maar waarom eigenlijk? Allereerst geeft het hen voldoening dat door hun management aan te passen hun koeien zichtbaar meer weerstand hebben en minder vaak ziek zijn. Zij brengen geen antibiotica in de kringloop en de melk van hun koeien bevat geen residuen van antibiotica. Het komt het imago van de sector ook ten goede. Bovendien verwachten consumenten tegenwoordig dat de melk die zij uit de schappen halen, zonder gebruik van antibiotica is geproduceerd. Zeker biologische melk. Daarnaast dragen deze veehouders niet bij aan resistentieproblemen. Antibiotica gebruiken als het niet nodig is, kan bij dieren leiden tot resistente ziekteverwekkende bacteriën als MSRA en E-Coli. Er zijn aanwijzingen dat deze bacteriën van dieren naar mensen kunnen worden overgedragen.

→ Ambitie

In 2013 wil de biologische zuivel- en rundvleessector een topositie qua duurzaamheid hebben en tegelijkertijd een goed rendement leveren voor alle schakels in de keten. Speerpunten voor de Productwerkgroep zuivel en rundvlees zijn: de onderscheidendheid van de producten; een duurzame productiewijze; de relatie met de consument; smaak en voedingswaarde van de producten; kringlopen sluiten; robuuste dieren met natuurlijker leefwijzen en gedrag (koeien met hoorns, kalveren bij de koe en stimuleren onbeperkte weidegang) en een passende productprijs voor iedereen in de keten.

Lopend onderzoek

- Gezondheidseffecten biologische zuivel
- Echt Overijssel!
- Voeding biologisch melkvee
- 100% biologische input – mestbenutting
- Biofokkerij, biologische landschapskoe
- Familiekudde
- Weerstand van melkvee
- Biogeit
- Bioschaap
- Verbeteren welzijnsprestaties
- Koeien met hoorns
- Kalveren bij de koe
- Stimuleren onbeperkte weidegang

Biokennisberichten

Biokennisberichten beschrijven de resultaten uit onderzoek voor de praktijk. Recente biokennisberichten Zuivel en Rundvlees beschreven:

- Duurmelken bij koeien
- Kalveren bij de koe

Kijk op www.biokennis.nl voor alle reeds verschenen berichten. U kunt zich daar ook abonneren.

Antibiotica: toepassen en resistentie

Als antibiotica met mate worden gebruikt, zijn het waardevolle en belangrijke geneesmiddelen. Antibiotica genezen een infectie niet, maar stoppen wel de groei van ziekteverwekkende bacteriën. Zo krijgt de gastheer de tijd om zijn afweer te organiseren, de micro-organismen te doden en van zijn infectie te herstellen. Bij voldoende weerstand werkt het natuurlijke afweersysteem van dier en mens meestal zo goed, dat bacteriële infecties na enige tijd vanzelf genezen. Antibiotica zijn dan niet nodig.

Antibiotica gebruiken als het niet nodig is, kan ervoor zorgen dat ze niet meer werken als dier en mens ze echt nodig hebben. ESBL, een stof die door de ziekteverwekkende bacteriën wordt geproduceerd, zorgt ervoor dat de bacteriën resistent worden tegen antibiotica. Antibioticaresistentie komt door deze stof steeds vaker voor. Er zijn duidelijke aanwijzingen dat het antibioticagebruik in de veehouderij mede de oorzaak is van het toenemende resistentieprobleem. Dit vormt een risico voor de volksgezondheid. Bij het toepassen van minder antibiotica kunnen bacteriën hun resistentie echter weer kwijtraken.

Verminderd antibioticagebruik is dan ook geen overbodige luxe. Biologische melkveehouders laten nu al zien dat het mogelijk is om melk te produceren zonder antibiotica in te zetten. Volgens doelstellingen van de overheid moet dit jaar voor de belangrijkste dierhouderijsectoren het antibioticagebruik met 20% zijn gedaald ten opzichte van 2009. In 2013 is zelfs een reductie van 50% gewenst. Onderzoek wijst uit dat momenteel in de biologische sector eenderde van het aantal doseringen wordt gebruikt dat in de gangbare sector wordt toegediend.

Omschakelen: willen is kunnen

Omschakelen naar antibioticavrij produceren is vergelijkbaar met omschakelen naar biologisch. Het is een ander denkpatroon, een knop omzetten. Je moet het echt willen: willen is kunnen. Het omschakelproces vergt geduld en vertrouwen en kost tijd. Het moet ook bij je passen. Er zijn aanpassingen in de bedrijfsvoering nodig om bijvoorbeeld de weerstand van de koeien te verhogen, zieke dieren anders te behandelen en gezonde dieren niet te behandelen. Door eerst gericht antibiotica-arm te produceren, is daarna de stap naar antibioticavrij makkelijker te maken. Voor alle duidelijkheid: we spreken van antibioticavrij produceren als de melkveehouder alleen antibiotica toepast bij een koe wanneer haar welzijn in het geding is.

Bedrijfsmanagement

Managementmaatregelen dragen bij aan de overgang naar een antibioticavrije bedrijfsvoering. Om als bedrijf antibioticavrij te worden en te blijven, zijn de volgende randvoorwaarden belangrijk:

- Beschouw het bedrijf als een samenhangend geheel van bodem, plant, dier, mens en omgeving. Pas een gesloten bedrijfsvoering toe zonder gebruik van kunstmest.

- Let op voeding. Voldoende voer in de juiste samenstelling verhoogt de weerstand en houdt de koe productief. Zorg voor voldoende mineralen, sporelementen en vitaminen, ook als weinig of geen krachtvoer gegeven wordt.
- Zorg voor een goede hygiëne. Bijvoorbeeld bij het melken en aan de melkmachine. Dit helpt bij het gezond houden van de veestapel.
- Accepteer dat het productieniveau van de koeien lager ligt. En dat het proces tijd kost en hobbels kent. Trek ongeveer vijf jaar uit voor het omschakelen naar antibioticavrij.
- Wees betrokken bij de koeien. Als een koe ziek is, geef haar dan tijd en aandacht. Natuurlijk zonder alle andere (gezonde) koeien te vergeten.
- Zorg voor basiskennis over natuurlijke diergezondheid. Kennis van zowel managementmaatregelen als natuurlijke middelen is belangrijk.

Alternatieve behandelingen

Homeopathie en fytotherapie (kruideneeskunde) zijn inmiddels beproefde alternatieven voor antibiotica om dierziekten te voorkomen of zieke koeien te genezen. Voor bijvoorbeeld uiergezondheid, droogzetten, optimale voeding of problemen met een hoog celgetal zijn doorgaans meerdere alternatieve middelen beschikbaar. Het is de kunst om die oplossing te kiezen die past bij de veehouder, zijn bedrijf, de veestapel en de individuele koe. Meer kennis over deze alternatieven zijn bijvoorbeeld voorhanden bij een homeo-

van kruiden als grasklaver. Ideaal hiervoor is grond ruilen met een nabijgelegen biologische akkerbouwer. Deze teelt dan grasklaver voor de melkveehouder. Dankzij de grasklaver komt er ook stikstof in de bodem, waar de akkerbouwer dan weer zijn voordeel mee kan doen bij het telen van groenten op hetzelfde stuk land.

Weerbaar melkvee fokken

Preventie begint met weerbare stieren en koeien. De huidige melkveerassen zijn vooral gefokt op goede productie-eigenschappen. Dit is ten koste gegaan van de weerbaarheid van de koe. Op een aantal biologische bedrijven zijn goede ervaringen opgedaan met kruisingen met bijvoorbeeld Brown Swiss, Montbeliarde of Fleckvieh. Deze kruisingen geven goed bespierde en robuuste koeien.

Montbeliarde koeien (zowel puur als bij 75, 50 en 25% inkruisen) hebben een laag celgetal. Inkruisen van bijvoorbeeld Jersey werkt ook positief op de uiergezondheid en geeft sterkere benen en klauwen. De potentiële melkproductie van deze kruisingen ligt wel iets lager.

Actieplan

Een actieplan opstellen kan prima helpen om op het bedrijf de dagdoseringen antibiotica terug te brengen. Denk hierbij in plaats van middelen aan maatregelen. Acties kunnen zijn: het opstellen en inzetten diergezondheidsplan met veterinaire natuurgeneeskundige, het controleren op celgetal, het testen per kwartier, het afvoeren van slechte koeien, het halveren van DDD's, het bouwen van een nieuwe duurzame stal en het kritisch blijven ten opzichte van de eigen bedrijfsvoering.

pathisch dierenarts of een deskundige op het gebied van kruidengeneeskunde.

Mastitis behandelen

Bij de behandeling van mastitis wordt vaak antibiotica gebruikt. Dit is onnodig, want met uitmelken en masseren met pepermuntolie zijn goede ervaringen opgedaan. Met een goede voeding is ook een deel van de problemen te voorkomen. De melkinstallatie goed onderhouden en een goede melktechniek dragen bij aan een gezonde uier. Sommige melkveehouders gunnen de koe eerst wat tijd om zelf te herstellen voordat ze ingrijpen. Uit onderzoek blijkt deze aanpak te werken, mits de omstandigheden, de hygiëne en de algemene weerstand van de koeien op het bedrijf goed zijn. Op bedrijven waar preventieve maatregelen zijn genomen, gebruiken de koeien de droogstand voor herstel. Droge koeien 2 weken op hooi en water zetten blijkt een goede droogzetherapie en leidt tot een afname in antibioticagebruik. Daarnaast is van een gezonde koe met een besmet kwartier dat niet wil genezen, voor de rest van de lactatie een driespeen te maken. Daarmee wordt besmetting naar andere koeien en een hoog celgetal voorkomen.

Voeding

Een koe die voldoende voer in de juiste samenstelling krijgt, kan beter tegen een stootje. Mineralen als koper en selenium

zijn belangrijk voor het op peil houden van het afweersysteem. Bij negen van de tien biologische bedrijven hebben de koeien een tekort aan deze mineralen. Meestal voeren deze bedrijven weinig krachtvoer of alleen granen. Extra mineralen toedienen is dan een mogelijkheid. Het toepassen van bijvoorbeeld rode bieten als krachtvoer verhoogt de weerstand. De ervaring leert verder dat het geven van losse mineralen aan de koeien in de eerste weken van aanbod in grote hoeveelheden worden opgenomen. Later stabiliseert dit. Een schrikachtige veestapel en valse zucht wijst op een magnesiumtekort. Magnesium voeren of het land ermee bemesten helpt. Teveel met kali bemesten vergroot het risico op kopziekte. Meer eiwit in het rantsoen kan bijvoorbeeld door het toevoegen

Leren van elkaar

Kijken bij collega's en uitwisselen van kennis en ervaring helpt om antwoorden op relevante vragen over antibiotica te vinden. Dit gebeurt ook in de themawerkgroep Antibioticavrij produceren. Alle aspecten van een antibioticavrije bedrijfsvoering komen in deze werkgroep sinds 2007 aan de orde. Naast het delen van kennis en ervaring bezoeken de werkgroepleden bedrijven en dragen zij vragen aan voor literatuur- en praktijkonderzoek. Bijvoorbeeld: Is antibioticavrij produceren duurder of goedkoper? Hoe maak je de overgang naar antibioticavrij? Is het individueel optimaliseren van een rantsoen een voorwaarde voor antibioticavrij produceren? Is het antibioticagebruik uit te splitsen naar type koe? Hoe realiseren we zonder antibioticagebruik een goede uiergezondheid? Mede dankzij de samenwerking tussen melkveehouders, onderzoekers en ervaringsdeskundigen binnen de werkgroep zijn veel van deze (en andere) vragen intussen beantwoord.

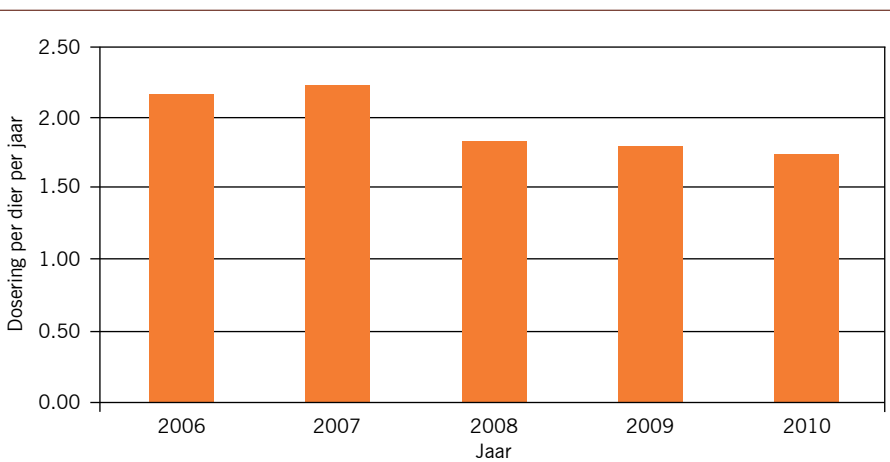
Saldo

Het blijkt vooralsnog ontzettend lastig om de financiële gevolgen van de overstap naar een antibioticavrije productie in kaart te brengen. De rekening van de dierenarts wordt lager, maar de productie soms ook. En antibioticavrij produceren kan ook meer arbeidsuren vergen, bijvoorbeeld door preciezer voeren en meer hygiënemaatregelen bij het melken.

De kosten van antibioticavrij produceren zitten in het bedrijfssysteem als geheel. Daar komt bij dat biologische bedrijven onderling enorm verschillen en daarom moeilijk met elkaar te vergelijken zijn. In sommige gevallen geeft een coöperatie een toeslag op de melkprijs voor antibioticavrije melk (Rouveen produceert antibioticavrije kaas voor de Amerikaanse markt).

Antibioticagebruik: stand van zaken

Gemiddeld genomen loopt de biologische melkveesector voorop, al zijn nog niet alle individuele bedrijven onderscheidend op het punt van antibioticagebruik. Er mag in 2011 in de melkveehouderij nog 4,6 dagdosering per dier gebruikt worden. In de biologische melkveehouderij was het gemiddelde gebruik in 2010 al veel lager en kwam toen uit op 1,75 dosering per dier per jaar. In figuur 1 staat het antibioticagebruik in de laatste 5 jaar van 82 biologische melkveebedrijven op een rijtje. Gemiddeld wordt de norm voor 2011 in de afgelopen jaren dus gemakkelijk gehaald. Op 20 bedrijven (= 25%) wordt minder dan 0,25 dd per dier per jaar gebruikt, 10 hiervan gebruiken zelfs helemaal geen antibiotica meer. Toch is ook de biologische melkveehouderij nog niet klaar: 10% van de biologische melkveebedrijven zit in 2010 nog boven de norm die voor 2011 aan de melkveehouderij wordt gesteld.

Figuur 1. Gemiddelde dagdosering antibiotica per dierjaar biologische melkveehouderij

Meer informatie en vervolg bedrijfsnetwerk

Het bedrijfsnetwerk loopt nog tot medio 2012 en richt zich op verdere vermindering van het antibioticagebruik. U kunt nog meedoen aan een landelijke of regionale groep!
www.bionext.nl/content/antibioticavrije-ketens
 Stalboekje Melkvee Natuurlijk Gezond: <http://edepot.wur.nl/162983>

Het doel van Bioconnect is het verder ontwikkelen en versterken van de biologische landbouwsector door het initiëren en uitvoeren van onderzoeksprojecten. In Bioconnect werken ondernemers (van boer tot winkelvloer) samen met onderwijs- en onderzoeksinstellingen en adviesorganisaties. Dit leidt tot een vraaggestuurde aanpak die uniek is in Europa.

Het Ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie is financier van de onderzoeksprojecten.

Wageningen UR (University & Research centre) en het Louis Bolk Instituut zijn de uitvoerders van het onderzoek. Op dit moment zijn dit voor de biologische landbouwsector zo'n 140 onderzoeksprojecten.

Adviseurs van DLV Rundvee Advies begeleiden het bedrijfsnetwerk Antibioticavrij produceren.

Contact

Contactpersoon: Edith Finke, DLV Dier
 e-mail: e.j.finke@dlv.nl
 telefoon: 0348 495 252
www.biokennis.nl

Tekst: Jules Looman, À la carte redactie

Eindredactie / Vormgeving / Productie
 Wageningen UR, Communication Services
 e-mail: info@biokennis.nl
 telefoon: 0317 486 370